

VIRIS
GENEROSIS, AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS,
DOCTISSIMIS,
DOMINO
WOLFGANG ANDREAE
FERBERO,

I. V. DOCTORI CELEBERRIMO,
ET CONSULI VRBIS LONGE MERITISSIMO,
QVI PRIMAS PARTES IN CONSULATV TRADIT,

¶ 496. DOMINO
GEORGIO GOTTLLOB
VOGELIO,

I. V. DOCTORI CELEBERRIMO,
ET CONSULI VRBIS LONGE MERITISSIMO,
QVI PRIMAS PARTES IN CONSULATV SVSCIPIT,
IN IPSIS PERMVTATIONI FASCIVM CONSULARIVM

DESTINATIS SOLENNIBVS

D. XXIX. SEPT. ANNI MDCCCLII.

QVI MICHAELI ARCHANGELO DICATVS,
GRATVLATVR,

PRÆMISSA

RERVM QVARVNDAM MEMORABILIVM EXPLICATIONE

EX
HISTORIA REI IUDICIARIAE ZVICCAVIENSIS.

M. IOANNES GOTTFRIED WELLERVS,
DIAC. ZVICCAVIÆ AD ÆDEM MARIE.

Hist. Saxon.

H.

TYPIS HOEFERIANIS. *

756,32

1808. Saxon. K. 553 No. 15 doro accipi a Michaelis

VIRI
GENEROSSI, AMPLISSIMI, CONSVLTISSIMI,
DOCTISSIMI,
PATRONI MAXIME COLENDI!

Amore eius, quae me non genuit quidem, vrbis, olim tamen nutrita et prima literarum rudimenta dedit, iam vero benigne suscepit fuet, et amat, et ornat, me captum esse, profiteor. Inde voluptate quadam insigni eius me dignates, priscorum temporum memorabilia, laudesque ei debitae, memoria repetitae, permulcent. Zuicca-niam enim nostram, Misniae vrbem adeo celebrem, vt quondam etiam Dresdae collata eique praelata fuerit, (a) virtutem bellicam prisco imprimis æuo strenue exercuisse, religionem sancte coluisse, literas graecas ac latinas egregie promouisse, monumenta historica produnt indubia et luculenta. Praeter has vero nostræ vrbis laudes, in rebus quoque fori Zuiccaiensis iurisque historia plurima memora-tu dignissima deprehendi exploranda, haec quam VOBIS trado, VIRI AM-PLISSIMI, commentatiuncula brevibus expositura est.

A 2

Qua

(a) Id quod literæ αὐτογε. Valentini cu-
iusdam Hertelii, ad Stephanum nostrum

Roth scriptæ et in Bibl. publica afferua-
tæ testantur.

Quia quidem in re ante omnia notandum erit, in Germaniae Provinciis, medio in primis aeuo, hanc iudiciorum fuisse rationem, ut ea in vicis Comites exercent, qui vel ad iudicia ab ipsis pagorum incolis lecti et Gografen appellati sunt; vel iuris dicendi potestatem a Territorii Dominis in feudum acceperant: et hoc iudicium dicebatur Graffending. In oppidis vero Principum vel Regum Praefecti, quos eo aeuo Aduocatos Voegte dicebant, iudicia moderabantur, quibus propterea nomen competebat, Vogtding. Iis in iudiciis neutiquam proprio arbitrio quicquam tractare, nec sine Sculteti et Scabinorum praesentia, votis et studiis res fori peragere Aduocato licebat. Qui iudices iudiciorumque assessores ipsi oppidanis, et ex eorum quidem classe, quos bannitos Schöppenbar frey vocabant, maxima, et quibusdam in causis maioris ac Aduocati, autoritatis erant: ut ciues igitur ipsi tunc temporis in vrbibus, ad normam Iuris Municipalis, de quo ipsi consenserant, der Stadt Wilkür, sub Aduocatorum auspiciis iuris dicendi potestatem habuerint (b). Et ad hunc modum, qui in Germania vbius, et in clarissimis quoque vrbibus receptus erat, etiam hic loci iudicia fuisse composita credi debet.

Iam Sec. XI. Heinricus III. Romanorum imperator singulari priuilegio praeter alia iura, quae largitus est vrbis Zuiccauiensi, iustitiae quoque administrationem senatui demandasse dicitur, ita, ut duo quotannis lecti Consules autoritate suis ciuibus ius dicendi polleant. Id quod ex moribus, in iustitiae administratione olim vbiis locorum receptis, interpretandum est (c).

Quos priscos mores Seculum postea XIII. quo vrbis nostra potestati Imperatorum, nullo alio Principe interueniente, subiecta erat, clariores nobis cognoscendos offert. Tunc enim res fori Zuiccaiae per Aduocatos Caesareos et Senatum coniunctis manibus peractas fuisse, ex Diplomate anni M.CC.XCVII, ab Aduocatis et Senatu civitatis simul consignato, luculenter appareat. Etenim cum eius quidam Zuiccauiensis, Heinricus Kroner, in villa, Lom dicta, allodium (quod est ipsum vocabulum in Confirmationis literis occurrens) pro sexaginta Marcis argenteis coemptum, aedibus S. Mariae Virginis Altenburgi sacris, cum iure patronatus Ecclesiae eius villa, et cum omnibus prouentibus dono daret: literis

(b) Vid. Ius Saxon. Provin. den Sachsen - Spiegel L. I. Art. II. LV. LVI. LVIII. etc. Ius Saxon. Municipal. Weich-

bild Artic. X. XVI. XLIV. XLVII. etc.
(c) Vid. Tob. Schmidii Chronic. Cygnea. P. I. p. 148. & P. II. p. 69.

I literis publicis istam donationem Praefecti Regii simulque Senatus vrbis confirmarunt; solum tamen Senatus sigillo Diplomati huic appenso (d).

Et mirum eo tempore, quo Adolphi et Alberti Imperatorum bellis cruentis, in Misnia gestis, vrbes vbique destructae, villaे devastatae, homines trucidati, et negotia, vnde opes comparantur, maxime impedita erant, vrbem nostram ciues adeo opulentos aluisse, vt summam D.C.XXXI. Ioachimicis nostris aequiparamdam, rebus sacris impendere potuerint, praesertim cum ea pecunia non pro nostri sed istius temporis ratione aestimanda sit: tunc enim neruus rerum gerendarum rarior, praetia rerum viliora, et praedia minoris iudicata fuerunt.

Quo etiam statu res iudicaria iustitiaeque administratio Sec. XIV. Zuiccaiae fuisse videtur, cum ea serenissimis Misniæ Marchionibus parebat. Etenim hoc quoque tempore, uti antea, sub Romancrum Imperatorum Dominio, Diplomata Aduocatorum et Senatus nomine simul conscripta inueniuntur. Id quod ex literis Notarii cuiusdam, anno M.CCC.LXXX. Cizae datis, clare elucet, in quibus Notarius ille publicus confitetur, se *literis et scriptis Aduocati et Scabinorum ciuitatis Zwickaw instructum et informatum esse*, *Conrado cvidam Marquardo curiam non nullam dictam, der innere Hof in ciuitate Zwickau assignatam esse* (e).

A 3

Horni-

(d) Vid. Christ. Schlegel de nummis antiqu. Gothanis Cygneis Copurg. etc. p. 141. Huius Dipl. initium hoc est. Nos Cunradus et Fridericus Advocati in Zwikowe Cunradus de Salburg magister ciuium, (hoc nomine tunc is vocabatur, quem nanc Consulem dicimus) Theodericus de acie, Heinricus Croner, Nicolaus Grarok, Nicolaus Leibenicht, Heinricus Monetarius, Petrus Ottonis, Petrus Wigandi, Auidera dietus Scultetus, Heinricus Gutele, Heinricus de Kemnitz, Cunradus de domo lapidea, Consules, (quo nomine Senatores intelliguntur) eiusdem civitatis etc. In hisce literis vndecimus numerus Consulum notati merentur. Quo nomine Scabini, eiusdem forsitan in vrbte nostra cum Senatoribus autoritatis,

intelligi nobis persuaderemus. Tot enim Scabini, praeter iudicem et regium Aduocatum, tunc temporis iure Germanico in iudiciis maiorum vrbium requirebantur; et in Saxonia quidem, vti apparet, ex Artic. X. et XVI. Iur. Saxon. Municip. in Suevia vti cognoscitur ex ordinatione iudicij prouincialis in Suevia, de quo vid. B. G. Struhii Histor. I. Cap. VI. §. 31. pag. 509. Zuiccaiae igitur tunc temporis fuit iudicium rite constitutum, moribus Germanorum conforme, et cum iis, quae in celeberrimis Germaniae vribus, Magdeburgi imprimis, inueniebantur consentiens.

(e) Quarum liter: αὐτογε. in Bibl. nostra publica assertuatur.

Maxime vero omnium, vnde rei iudicariae Zuccauensi splendor accedit insignis, notari meretur, quod hic loci Scabinorum fuerit collegium, in quo aliæ vrbes ius quaesuerunt. Anno enim M.CCCC.XI. Sabbatho ante Quasimodogeniti et Altenburgi quidem Fridericus et Wilhelmus fratres, Landgraffii Turingiæ, et Marchiones Misniae Diplomate peculiari Werdauiae ciuibus permiserunt, vt ius à Senatu et ciuibus Zuccauensibus, vti olim confueuerant, in posterum quoque pétant (*f*).

Hornius ille, historiae et antiquitatum patriae peritissimus, cui privilegii huius debemus notitiam, in operis sui indice, quo ad hoc Diploma Werdauensibus datum, remittit, hisce verbis Senatui Zuccauensi, iura collegii Scabinorum adscribit: Zwickaw: bey den Rath fande sich weyland eine Art von Schöppenstuhl. Eo quippe tempore, quo serenissimorum Marchionum Misniae literae Werdauensibus datae sunt, nondum Principes autoritate publica certa Dicasteria constuerant, quae prouinciae nostræ ius dicebant: et seculo quidem XIV. Lipsia iam Scabinorum Collegium habuit (*g*); quod tamen anno demum M.CCCC.XX. publico iure respondere coepit (*h*). Antea vero, et aliquandiu etiam post, Magistratus oppidorum suis ciuibus ipsi ius dicebant. Qui in minoribus vero vrbibus rei iustitiae praeerant, judex et Scabini, aut in iuris scientia minus erant versati, ciuitates majores, in quibus viri, sapientiae laude præstantes viuebant, iura Germaniae studiose custodiebantur, et consuetudines, aequitati conformes in iure dicendo seruabantur, eos imprimis, in quibus Praefecti Regis aut Principum rem suam habebant, rogando adibant, iustitiae velint oracula ipsis suppeditare. Quorum in oppidorum celebrium numero etiam fuisse Zuccauiam, Werdauensem ciuum exemplum satis superque probat, qui non anno solum M.CCCC.XI. quo Principum literae consignatae sunt, sed antea etiam, et forsan non ii solum, sed aliarum etiam vicinarum vrbium ciues in rebus iuris effata Scabinorum Zuccauensem sequebantur. Qua in re vrbibus clarissimis, Magdeburgo, Halae et Lipsiae, quodammodo Zuccauia, aeuo sane prisco, equiparanda videtur, quod hic, vti et iisdem in locis, Scabinatus constitutus floruerit.

Et

(*f*) Vid. I. G. Horns Lebens und Helden Geschichte Friedrich des Streitbaren, p. 769. In ipso Privilegio verba leguntur: Habin uns vorbracht, wie daß sie bisher die Gewonheit in irre stadt gehabt haben, wenn yn Bruch an rech- te worden ist, daß sie selbes nicht haben

können finden, daß sie sich des bie dem rate und burgern zu Zwickow irholet haben &c.

(*g*) Cf. I. G. Hornii Historia Heinrici illustris p. 373.

(*h*) Vid. Dresd. Isag. hist. P. V. p. 368.

Et inde quoque apparere puto, iuris, prisci imprimis germanici, scientiam hic apud nos floruisse, in eo dicendo senatum ciuesque nostros fuisse exercitatissimos et aequitatis studiosissimos. Quod vero imprimis notandum est, in illis literis Marchionum Misniae nullam Aduocatorum mentionem fieri, qui in iure, Werdauiensibus dicendo simul occupati fuerunt, sed Senatum et ciues Zuccauienes tantum nominari. Praeterea inde cognoscitur, Scabinorum Collegium, unde vicinae vrbes ius rogarunt, hic loci etiam ante ea tempora fuisse, quibus Sere-nissimi vrbes Domini Senatui plenariam fori administrationem demandasse dicuntur: et hoc quidem anno demum M.CCCC.XXXI. factum esse Chronicci nostri au-tor contendit (*i*). Ut Senatui igitur ciuibusque temporibus annum statim dictum praecedentibus, in administratione iustitiae etiam partes fuerint demandatae; et graues quidem, sententiasque iuris proferre penes eum steterit. Quis enim cre-dat, vrbis magistratum a iure suis ciuibus dicendo fuisse remotum, cum aliis op-pidis juris sententias promulgaret?

Et is quidem fori in vrbe nostra status maxime consentit moribus, in Ger-mania olim vbique locorum receptis, et sub initium statim huius Commentatio-nis expositis. Zuccauiae igitur Aduocatus iudiciis praeerat, iudicis vero et Sca-binorum officio ille magister ciuium cum in vndecim consulibus functum esse vi-detur, quorum in Diplomate anni M.CC.XCVII. supra in medium produc-to, fit mentio. Cum Marchiones vero Misniae plenariam iuris administrationem soli Senatui demandarent, id, quod in Iure Saxonico, tum Prouineiali tum Mu-nicipali Voigtding, prætereaque quod Koenigsbann (*k*) vocatur, tradiderunt ex-ercendum. Ex eo quoque explicari debet, quod nostro tempore Praetores die Stadt-Voegte nominantur; eo nimurum, quod sunt loco Aduocatorum der Voeg-te, quos Imperatores, et postea Marchiones Misniae constituerant, et quod pri-mum, quum plenariam iurisdictionem Senatus accepit, nomine Aduocatorum der Voegte ius in vrbe dicebant. A praetore quondam alias iudex distinctus, iam vero cum eius munere coniunctus est, der Schultheis. Cum olim iis judicibus hoc nomen imprimis fuerit impositum, qui rusticis in vicis ius dicebant (*l*): hic loci

(*i*) Vid. Tob. Schmid l.c. P.I. p. 223.

(*k*) Bannum et iudicium olim fuisse distin-cta, ex verbis Iuris Saxonici Prouin-cialis apparere videtur: Rex denegare non potest, Bannum conferre iudicij, cui iudicium est collatum, et in edit. germanica Wolfg. Löffli: Der König mag auch

den Bann mit recht nicht weigern zu-lichen, denn so er das Gerichte, darzu der Bann gehöret, zuvor befohlen hat. Libr. III. Art. LXIV. Senatus igitur iu-dicium iam olim habere potuit, cui in indultu Principum accessit Bannus.

(*l*) Vid. Ius Prouinciale Saxon. L. III. Art. LXI,

loci iis, quibus hoc nomen competebat, incubuisse mihi persuadeo, vt, in villis, Senatui subiectis, negotia iuris procurarent. Ex iis villis, ea, quae Oster Wey olim dicebatur, vel primum, quod a Marchionibus Misniae acceperunt feudum, vel p[re] aliis insigne fuit (m): Vt inde igitur nomen sit ortum, die Oster Wey Schultheis Gerichte.

Ex Scabinorum in oppido nostro clarorum societate in eaque latis sententiis iura vrbi nostra, Zuiccaiae, propria, quæ alia voce statuta, germanica vero Weichbild vocantur, ortum duxisse, eo facilius, ut credam, inducor; quo certius apud viros istius generis antiquitatum peritissimos habetur, et ius Magdeburgense municipale, das Magdeburgische Weichbild, à Scabinis deriuandum esse Magdeburgensibus, qui olim ibi inclarerunt, quorum effata etiam in Polonia colebantur (n). Et quod nomen quidem Weichbild spectat, ex voce Weich seu Wich, qua vrbs quondam in nostra lingua denominata est (o), et Bill, qua ius, fas, aequum, olim prisci vocarunt, compositum esse, atque ita Weichbild ius ciuitatis denotare, quidam antiquitatum nostrarum felicissimus interpres docet (p). Zuiccaiam vero proprium ius municipale habere (Stadt-Wilkür) ex moribus et iuribus priscis Germanorum, vti aliarum vrbi statuta, conditum, neiminem nosstrum latere potest: quod, Amplissime Vogeli, Dissertatio Tua inauguralis, multa doctrina refertissima, pertractat, et aequitati consentaneum esse, nec in totum a Iure tum Romano tum Saxonico dispare egredie evincit (q).

Statuta

LXI. it. Zobel in addit. editionis suae
Iuris Prouinc. ad Art. LXI. Lib. III. art. a.

(m) Nomen huius villaे nostro aeno plane
periit: sita fuit illa inter vrbum et Bellwitz.
Anno 1350. Senatus eam a nobili quodam
de Stein pretio redemit, et a Marchione
Misniae, cum plenaria iurisdictione in
feudum accepit. Iam in Diplomate anni
MCCXII. eius fit mentio, eique Parochia
adscribitur, quae procul dubio Mauritii
templum est, quod in suburbio et hoc
tempore frequentatur. Vid. M. F. G. Got-
ters Nachricht von Nonnen-Closter zu
Eisenberg, p. 18.

(n) Vid. N. H. Grundlingii Colleg. Histor.
litter. T. II, p. 767. B. G. Stevni Hist.

iuris 476. seq. Sächsisches Weichbild,
Art. X. F. XVIII.

(o) Anglicæ lingua conservasse videtur hanc
vocem, ipsique eandem significationem
tribuit, quam olim apud maiores nostros
obtinuit.

(p) Vid. Wachteri Glossarium sub voce
Weichbild. Et hinc etiam olim curia
Weichhaus dicta fuit, id est, vrbis domus
vid. Gloss. des Weichbilds Art. IX. Fol.
XVI, Art. VI. Fol. IX.

(q) Vid. Disp. inaug. Viri Praecell. D. Ge-
org. Gottlob Vogelii de Statutorum Cy-
gnenium et Iuris Romani ac Saxon. dif-
ferentia, Lipsiae Anno 1734. habitam.

Statuta vero vrbis nostrae, prouti hoc aeuo comparata sunt, et ex quatuor Articulis constant, particulas tantum et pauca capita ex maiori legum numero esse refecta, prisco vero tempore municipale ius vrbis nostrae longe aliam faciem et latiorem ambitum habuisse, ex variis licet testimoniis coniicere. In annalibus enim Sec. XVI. ex Oswaldi Losan, Laurentii Beerensprung, consulum vrbis nostrae aliorumque Schedis, a Petro Schuimanno, ciue quondam nostro, collectis, et in Bibliotheca nostra publica custoditis, legitur, ius Municipale Zuccauense, der Stadt Weichbild, (quae ipsa denominatio in MSto legitur) a Doctore quodam Iuris, cui nomen Lais et Germanicum Hafe, collectum, et in librum magnae molis congestum fuisse. Lais hic in ordine Syndicorum vrbis à Chronicis nostri autore allegatur (r) et Anno M. DXVII. ab annalium MStorum autore obiisse dicitur. Cum officii eius ratio efflagitaret, iura vrbis explicare, custodire, tueri; eas iuris partes, quas hactenus in iure dicendo fecuti erant nostri iudices, dispersas, in vnum volumen collegit. Quod opus collectum et in MSto volumine nostris temporibus traditum in iure dicendo solertiam iustitiaeque amorem senatus nostri testatur.

Alterum testimonium, quod ius municipale vrbis nostrae olim maiori fuerit ambitu, literae quaedam ad Stephanum Rothium, vrbis Syndicum, scriptae subministrant, ex quibus patet, ius Zuccauiae proprium in certas partes eo aeuo fuisse diuisum. Iuris enim quidam Doctor, cui nomen C. Zaggis in quintam partem Zuccauiensium Statutorum prolixam commentationem scripserat, quam Stephano Rothio mittit, eumque rogat, velit pro suo in patriam amore indicem rerum et verborum suo commentario subnectere (s). Datae sunt eae literae d. XVIII. Septembr. anno M.D.XLIII. quo vero loco indicari manifeste nequit, cum nomine quidem vrbis, in qua scriptae sunt, ipsis literis additum, sed ita detortum est, ut nihil certi de eo sit statuendum. Nec de autore Zaggis, quis fuerit, quo loco vitam degerit, quo officio sit functus, quaenam doctrinae ejus dignitas, investigando, omni quoque studio adhibito, inveniri quicquam potuit. Id vero exploratissimum est, quod etiam

(r) Vid. Tob. Schmid. I. c. T. I. p. 473.

(s) Initium istius epistolae cuius αὐτογέ. in Bibl. afferuatur, hoc est: Nullam aliam ob causam magis accelerauit nunc mittere Senatui aliquid mearum Commentationum in V. partem statutorum vrbis, quam vt studiosos istius operis ac soluendi monerem, opus esse, vt et ipsi ma-

num suam operi adponerent, si cuperent simul mea et ipsorum opera illud absolutum. Itaque te quoque duxi adhortandum, vt pro tuo in patriam amore non graueris, adornare indicem rerum et verborum in istud opus, nam eo habebunt opus omnes illi, qui in talium rerum cognitione versati non sunt, etc.

etiam ex ipsis literis quam clarissime patet, quod hic Zaggis partem statutorum urbis nostrae prolixo commentario exposuerit, quæ eo tempore in partes omnino diuisa, amplioribus limitibus circumscripta et plura capita, quam nunc complexa fuisse necesse est. Et in opere D. Lais supra nominato diuisio partium et capitum omnino inuenitur.

Olim in Germaniae provinciis, et in Misnia ad Seculum usque XVI. iura prouincialia, et in oppidis municipalia valebant, peregrinis legibus exulare iusfis (t). Quo tempore fori negotia expedita, breui et facili via conficiebantur (u) inque iis formulae adhibebantur breuissimæ usuque satis cognitæ. Nec in ea temporis periodo alia formularum iuridicarum collectio erat nota, quam quae Richtsteig dicitur, ab Hermanno de Oesfeld, aut Burchardo de Mangelfeld, aut Gerke de Kertau Sec. XIV. confecta (w), quae in Germania procul dubio antiquissimum in foro agendi ordinem (die älteste Process-Ordnung) complectitur. Sub fine vero Secul. XV. et initium XVI. peregrina, Romana niimirum et Canonica iura in Prouinciis Germaniae ubique recepta, occasionem alio modo in foro agendi dabant: dum ordo ibi introducebatur e Iuris Germaniae relictis, velut ex naufragio tabulis, iure Romano, Canonico et Doctorum in primis Glossatorumque interpretationibus compositus (x). Qui processus iudicarius, prolixior, artificiose magis contextus, et tricis implicitus, plures et arte compostas postulabat formulas, de quibus iustitiae administratoribus cogitandum erat. Eo igitur tempore non multi solum iuris prudentiae practicae periti, sua sponte, et nullo rogante, formularios libros, quibus in processu hoc formulario iudices, causarumque patroni utantur, promulgabant (y): Sed ii etiam ipsi, quibus iudicia publica de-

man-

(t) Vid. N. H. Grundlingius I. c. Tom. II.
p. 938. B. G. Struvii Hist. Iuris p. 534.

(u) Vid. Christ. Thomasius in Delin. Hist.
Iur. civilis Rom. et Germ. §. 95. p. 33.

(w) Duplex est: primus iuris prouincialis,
cuius initium Richtstich, Landrecht. Hier
hevet sich an de Richtstich tho den vor-
geschrevenen dren Bucken. Alter ius
feudale respicit cum titulo: Richtstich,
Leenrecht. Hier hevet an de Richt-
stich des fulven Leenrechts den ock de
vorgeschreven keysir Frederik gegevan
hefft vid. de eo N. H. Grundling. I. c.

T. II. p. 786. M. I A. Fabricii Abriss ei-
ner allgemeinen Historie der Gelehrsam-
keit Tom. II. cap. 23. §. 295. p. 1029.
Neumanns Hist. Lit. P. IV. p. 453. Stiu-
vii Hist. Iuris cap. VI. p. 469 it. Säch-
sische Weichbild in glossa: Art. X. Lu-
douici edition des Sachsen Spiegels
in Praefation. §. 25.

(x) Vid. N. H. Grundlingius I. c. Tom. II.
p. 1420. it. Neumanns Hist. Lit. P. III.
cap IV. B. G. Struvii Hist. Iuris, p. 450.

(y) Antiquissimus, quem mihi videre con-
tigit anno MCCCCLXXXIII. Augustae
Vin-

mādata erant, clarissimos Iuris Consultos, hanc vt sibi viam nouam iuris negotia pertractandi monstrant, sollicitabant. Quod exemplo Domini de Schoenburg, Wolfii, Dynastæ in Glaucha, Waldenburg et Hartenstein probatur, qui a Georgio de Rotschitz, eius temporis Cancellario Fribergensi, librum Germanicum, qui ordinem et modum negotia in foro tractandi tradat, efflagitauit, ab eoque accepit (z). Eodem etiam animo fuit Amplissimus Senatus Zuiccauiensis, qui Chiliano Koenig I. V. D. et vrbis nostrae tunc temporis Syndico demandauit, vt ordinem processus judicialis, ad normam iuris ciuilis et canonici adornet: quod negotium suscepsum ita confecit, vt eius expositio causarum forensium optima tunc temporis, et fere prima a ICtis praestantissimis censeatur. Titulum integrum huius operis, quod Senatui nostro maximo honori est, ut in medium proferamus, necesse erit: Ein fast seer und auserlesener, guter gebreuchlicher, nūslicher Procesß Practica, vnd Gerichts-Ordnung, aus beiden Keyserlichen, vnd Geistlichen, beschribenen Rechten, vnd derselben Fürnemestern, Hochberümpfen, Glaubwürdigsten Schribenden, Leckturen, Rathschlegen, Tractaten, vnd Practicen, auch den Sechſchen vnd andern Gebrauch nach, wie sich der gemeinlich begiebet und gehalten wirdet, allenthalben dermaß zusammengezogen vnd verfasset, auch von neven mit sondern hohen Fleis überlesen, emendiret, vnd mit viel nūslichen Addicion sampt zweien gewissen Registern illustraret und verbessert, derogleichen vor niemahls in Druck ausgangen, allen Advocaten, Procuratorn, Notarien, vnd Gerichts-Personen, sonderlich dienstlich und zu haben notwendig durch den Hochgelehrten, berhümpten, vnd wohlgeübten Juristen, Herrn Chilian König, beider Rechten Docktoren beschrieben. M. D. XLI. in folio. In Calce operis legitur Lipsiae istud in typographia Nicolai Wolrabii prodiisse. Praeter eam, cuius titulum dedimus, operis huius editionem, et aliam in forma quarta, eodem anno, loco et typographo typis impressum videre mihi contigit,

B 2

Vindel. impressus est cum inscriptione. Von der Ordnung zu reden. Praeterea in manu mea sunt. Der richterliche Klag-Spiegel durch D. Sebastian Brand, qui liber, primum 1516. postea 1521. et 1553. etc. editus est in folio. Leyen Spiegel des Ulalricus Trenglers Landvoigts zu Hochstadt, welchen Sebastian Brand herausgegeben, cuius editionem anni MDLX. possideo. Der Rechten Spie-

gel durch D. Iustin Goblern MDLVIII.
(z) Titulus est: Processus judiciarius, oder
Ordnung der Gerichts-Läufte, qui prima vice 1529. et iterum 1530. anno vero 1543. quarta vice typis exsculptus est. Autor in subscriptione dedicat. ad Dominum de Schoenburg se ipsum cancellarium Freybergensem vocat. sub quo nomine procul dubio Syndicus vrbis Freybergensis intelligendus est.

tigit, quae a priori in eo differt, quod praefationi autoris altera praemissa operique appendix adiuncta sit, in qua criminum poenae ex iure Canonico, ciuili et Saxonico, gradus consanguinitatis, et alia quaedam explicantur. Vtrum eae vero, quas in medium produxi, editiones primae fuerint, ad negandum me esse propensiorem, quam ad affirmandum profiteor, quamvis priorem illis inuestigare haud potuerim. Id enim certum et exploratum est, autorem, ante annos plurimos, cum hae prodierunt, e vita excessisse: is enim anno M.D.XVI. decessisse dicitur (*aa*). Natus vero Zuiccautiae, et in Italia I. V. Doctor creatus, Ducis Saxoniae Georgii Barbatii, testante ipsa alterius editionis præfatione, Cancellarius fuit. Antequam huic muneri admoveretur, officio Syndici in urbe nostra fungebatur; et ante Stephanum quidem Rothium, qui anno deum M.D.XXVIII. ad publica negotia accedebat: quo tempore eius in urbem merita, in primis in seditione ciuium, ab eo sedata, fuerunt egregia (*bb*). Et hoc opus quidem non eo solum tempore, quo primum prodiit, magni est habitum, quod eodem anno iterata editio clare testatur; sed nostro quoque aeuo Iuris Consulti incliti virique in omni doctrina versatissimi illud laude dignissimum iudicarunt (*cc*). Huius vero operis compositio et commodum, quod inde Iuris prudentiae accessit, Senatui Zuiccauiensi, eiusque in iustitiam amori unice adscribi debet; vt pote qui a Koenigio et tum quidem procul dubio, cum vrbis Syndicus esset, hoc opus praecibus extorsit. Quod vt dem probatum, autoris ipsius verba in medium proferenda erunt, qui in praefatione dicit: „ Diese Forme zu „ stellen hab ich Chilian Koenig, Doctor beyder Rechte, auff begehr vnd „ Ansuchen eines erbaren Raths zu Zwickau mit der Hülff des almächtigen „ Gottes eine Proces Ordnung und Practica der Läuffte der Gerichte, wie „ sich die nach gemeinen vnd schafichen rechten, vnd nach den Gebrauch, „ wie

(*aa*) Vid. Laurentii Wilhelmi Descriptio
vrbis Gygneae etc. 128.

(*bb*) Vid. Tob. Schmid. I. c. T. I. p. 473.
478. it. Melchior Adami vitae Iuris
Consultorum sub tit. Chil. Koenig, it.
Reimann I. c. P. III. C. IV. p. 275. qui
eum ibi falso Consulem Zuiccauiensem
vocat.

(*cc*) E. g. Samuel Stryck in Introd. ad
Praxin forensem S. I. §. 10. II. de Chiliano
nostro Koenigio dicit. Sein Procesß,
der aus Kayserlichen und Sächsischen
Rechte zusammen gezogen, ist ißt der be-
ste, den man in solchen Fall haben kan.
Reimann I. c. P. III. cap. IV. p. 113.
Chilian Koenig wird vor einen Heerfüh-
ter dererjenigen gehalten, die de Pro-
cessu Saxonico geschrieben.

„wie sich der gemeinlich begiebt vnd gehalten wirdet, zu stellen fürgenommen.“ Id quod etiam in altera alterius editionis praefatione confirmatur, qua afferitur: Chilianum Koenig rogatu Senatus Zuiccauiensis Amplissimi, auf bit eines erbaren Raths zu Zwickau, hanc Practicam compostissime. Quo testimonio clarissimo euincitur, Senatum urbis nostrae Amplissimum de Iustitia rite administranda, deque iuris studio colendo, ornando, augendo, semper fuisse sollicitum.

Et Chilianus Koenigius ipse Zuiccaiae natus et ex nostratibus inter eos referendus est ciues nostros egregios, qui, quod legum antiquissimarum peritis simi, in publicis negotiis gerendis et prudentissimi, et exercitatissimi, inque iuris studio diligentissimi, patriae fuerunt ornamento, et laudem adepti sunt vbi nis maximam. Koenigio enim nostro etiam Georgius Haloander, vtique noster, adiungendus est, legum interpres felicissimus, graece latineque doctissimus, apud Gallos quoque clarissimus, de omnibus Iuris partibus optime meritus, in textu graeco Nouellarum, quem primus versione latina elegantissima typis euulgauit, solertissimus (*dd*). Silentio quoque neutquam praetermittendus est Georgius Kummerstadt, quondam urbis nostrae Syndicus et postea Electoribus Saxoniae, Mauritio et Augusto a consiliis intimis, cui Academia Lipsiensis Collegium Paulinum cum Bibliotheca, quae ibi custoditur locupletissima, & praeterea quinque villas, quas dicunt nouas, sylnam, 600. modios frumenti, augmentationem salariorum, et alia plura debet (*ee*). Quid de Herrmanno Mühlfort dicam Consule quondam urbis nostrae prudentissimo, et Electoris Saxoniae Confiliario intimo; quid de Nicolao et Ludouico Preuss, Petro Beerewald, Laurentio Beerensprung, duobus Oswald Lofanis, Kratzbero, Balthasare Hechelmüller, Rangio, Fabro, Pietzschio (*ff*), Gebhardo, Reihero, Ferbero et Vogelio nuper mortalium coetu exento, et aliis plurimis dicam, in omni iuris scientia praestantissimis, iustitiae in urbe nostra administrato-

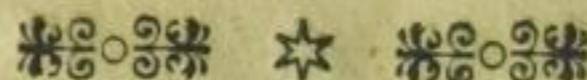
B 3

strato-

(*dd*) Vid. Grundling. l. c. T. I. p. 910. qui eum vocat einen trefflichen Mann it. Albani Meissnische Chronike p. 693. B. G. Struui Hist. Iur. p. 403. F. C. Conradi Vita Haloandi, Parergis suis praemissa,

(*ee*) Vid. I. Felleri Catal. Codicum MSC. Bibliothec. Paulinae et in oratione quidem praemissa, manibus D. Casp. Boerner dicata, p. 29.

(*ff*) Qui per XL. annos Consul fuit, sub quo tempore quinque Sacrarum rerum in urbe Praesules, tredecim alii ministri Ecclesiarum, quinque in schola Collegae, quatuor Cantores, tredecim Praetores, quadraginta quatuor Senatores, nouem Astygraphi creati sunt: obiit aetatis anno octogesimo quinto, MDCLIV.

stratoribus solertissimis, in consulendo ciuibus suis, salutemque eorum promovendo studiosissimis.

Ad VOS potius DVVM VIROS, VIRI AMPLISSIMI, qui hoc tempore Reipublicae nostrae gubernacula tenetis, mea se vertit oratio. Cum enim iurum peritissimi, dignitatis et Priviliegorum Patriae Custodes optimi, iustitiae Antistites dignissimi, et Consules vrbis grauissimi estis: ad VOS de singularibus quibusdam rebus, iuris Historiam Zuiccauensem spectantibus, verba feci, vt eum, quo erga VOS et erga Patriam affectus suus, animum declarem. Et hoc quidem ad eum temporis articulum aptum et conuenientissimum videbatur, quo solempnia in Collegio VESTRO venerabili celebrantur, pro felici publicorum negotiorum successu vota fiunt, fasces consulares permuntantur et noua quasi Periodus gubernandae Reipublicae VESTRAE inchoatur. Quod vt auspicio fiat, preceari, grati animi affectus et Observantia VOBIS debita postulat.

A M P L I S S I M E F E R B E R E,

Si TE venerari, Reipublicae de TE gratulari et vitae TIBI cursum Iongiore appreccari intermittamus, in ipsam virtutem, ipsamque Patriam in iurii essemus: cum in colenda virtute strenuum, in promouendis vtriusque Reip. commodis indefessum, in ciuibus amandis pietissimum, in fori negotiis administrandis iustissimum, in grauissimis TVIS negotiis administrandis prudenterissimum, TE praestas virum. Cum igitur Collegae Praecellentissimo in publicarum rerum huius vrbis administratione partes primarias tradas, anno in Consulatu felicissime transacto, TIBI ex merito gratulari, cuiuslibet et ciuis et amici, et clientis erit.

A M P L I S S I M E V O G E L I,

Haec tenus socio Patre optimo, Sene Venerabili, Consule Prudentissimo, Delicio ciuium suorum, & amicorum Patrono egregio, fasces Confulares gessisti, qui vero pro dolor! morte nobis acerba ereptus, TIBI filio,

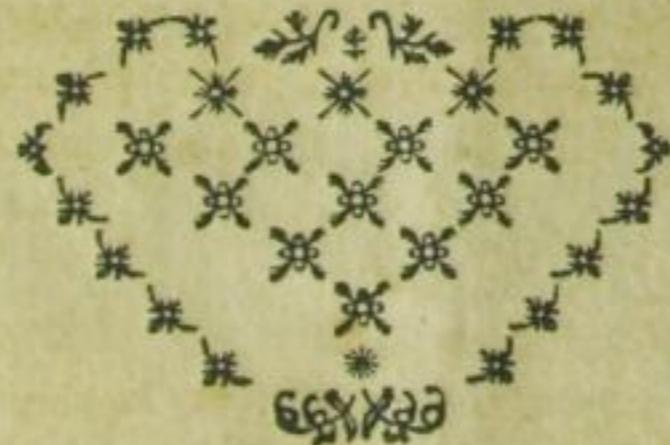
filio, sui per omnia simillimo, et successori dignissimo, lampadem soli tradidit. Et nobis, hoc etiam post mortem Venerabile Caput, Defiderium sui multo acerbius excitarent, nisi TVAE virtutis, doctrinae, pietatis, iustitiae, prudentiae et humanitatis laude iactura illa resarcita fuisset. TV igitur Clarissimi patris vestigiis insistens, hisce Senatus Solennibus anniversariis prima vice Solus in Consulatu Primatum obtines, quam TIBI dignitatem nisi gratuler, et debitate obseruantiae testimonio TIBI oblato, hunc diem celebrem, iniurius in manus patrios, quos nullo non tempore venerabor et iminebor benevolentiae, qua me semper complexus es, forem.

Propterea,

VIRI AMPLISSIMI,

Laetitia affectuque VESTRAM benevolentiam, VESTRAQUE merita colente, plenus, hoc die VOBIS sacro, VOS accedo, quem auspicatissimum VOBIS gratulor, pro populi, quem regitis, et pro salute VESTRA, vota et publica et priuata faciens. Deum ter optimum terque maximum rogo, VOS saluos et incolumes seruet, ornet, fospitet, familiias VESTRAS custodiat, et ex voto VOBIS, ut euenerint omnia, efficiat. Etiam atque etiam valete, PATRONI AESTVMATISSIMI.

Zuiccaiae, d. xxix. Septembr. M.D.CCLIII.

VZ

1. 11. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280.

MISSALIS TRIV.

1. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280.